

Cilj družbe je učinkovit način nadzora

Slovenska zakonodaja o ciljnih gospodarskih družbah molči. In ker zakon ne zapoveduje, da naj družbe jasno opredelijo svoj cilj ali cilje, lastniki družb nimajo v rokah nikakršnih vsebinskih vzvodov za nadzor poslovanja.

Veronika Cukrov

V tujini je koncept cilja gospodarske družbe uveljavljen kot eden izmed najboljših načinov za nadzor nad delom organov upravljanja ter nadzora. Naš Zakon o gospodarskih družbah (v nadaljevanju ZGD-1) o ciljnih molči. Omenja zgolj dejavnost družbe, čeprav ni jasno, kateri cilj naj sam dobiček od dejavnosti zasleduje oz. kakšen je cilj opravljanja te dejavnosti. Vprašanje cilja je najbolj pereče pri delniških družbah, saj brez nje-

ga 'lastniki' družbe nimajo nikakršnega vsebinskega nadzora nad upravljanjem. Zakon sicer izhaja iz domneve, da je cilj

voljivo, saj je cilj osnovni razlog za obstoj in delovanje družbe.

Več ciljev ima družba, sploh če so ti vsiljeni s strani države, bolj nejasna je vloga uprave. Posledično deležniki težko nadzorujejo svoj kapital.

družb pridobiten, ne ureja pa možnosti avtonomne ureditve drugih 'ciljev'. To je ekonomsko in pravno gledano nezado-

Ne samo, da se ta pojem zanemarja pri avtonomnih ureditvah – da bi torej družbe same zapisale svoje cilje v statut –,

46

FOTO: SHUTTERSTOCK

Vprašanje cilja je najbolj pereče pri delniških družbah, saj brez njega 'lastniki' družbe nimajo nikakršnega vsebinskega nadzora nad upravljanjem.

z množico predpisov, kot sta Zakon o varstvu okolja ter Zakon o sodelovanju delavcev pri upravljanju, se celo omejuje svobodno izbiro cilja družbe. Oba omejena zakona določata, da morajo biti cilji zasebne družbe različni, ne le pridobitni, temveč tudi v korist delavcev, okolja ter skupnosti. Tudi to omejitev gre razumeti kot poseg v lastninsko pravico ter svobodno gospodarsko pobudo, zato bi se ji morali gospodarski subjekti bolj odločno upreti. Več ciljev ima družba, sploh če so ti vsiljeni s strani države, bolj nejasna je vloga uprave, delničarji pa posledično težko nadzorujejo svoj kapital.

Ureditev posega v avtonomno poslovanje družb

Slovenska ureditev je prevzela t. i. teorijo deležnikov (ang. *stakeholder theory*), pri čemer je deležnik skupnost kot celota – delavci, okolje, država. S tem se je poseglo ne le v pravice, temveč tudi v prostotržne mehanizme, v učinkovit nadzor nad organi upravljanja in nadzora ter v avtonomno poslovanje družbe glede na interese njenih lastnikov.

Obstajajo namreč tudi družbe, v katerih je delavska participacija nujno potrebna, kot npr. v konceptu podjetju zavezanega dela (angl. *firm-specific investments*). To so podjetja, v katerih delavci niso nadomestni proizvodni faktor, temveč poglaviti ustvarjalec dodane vrednosti. Ekonomist Joseph Stiglitz celo meni, da naj bi vse delavce zanimal dolgoročni uspeh, tj. preživetje podjetja, zaradi česar naj bi bili koristni pri upravljanju družbe. Vprašanje je, zakaj ta rešitev ni nastala na prostem trgu in zakaj jo mora, kot denimo v Sloveniji, vsiljevati zakon.

O tem kritično razmišlja ameriški ekonomist Milton Friedman: »V vsakem primeru je ključno to, da je v lastni kapaciteti kot korporativni izvršni direktor manager agent posameznikov, ki so lastniki korporacije ali vzpostavljajo dobrodelno institucijo, in njegova glavna odgovornost je odgovornost njim. V vsakem od drugih primerov bi korporativni izvršni direktor uporabljal tuj denar za splošni socialni interes. Če bi

njegova ravnanja v skladu z 'družbeno odgovornostjo' nižala dividende, bi manager porabljal denar delničarjev. Če bi njegova ravnanja dvignila cene potrošnikom, bi porabljal njihov denar. Če bi njegova ravnanja nižala plače nekaterih zaposlenih, bi zapravljval njihov denar.«

Za delničarje je cilj jasen: zagotavljanje dobička

Z vidika delničarjev je cilj upravljanja predvsem zagotavljanje dobička oz. izplačila od dividend, do katerih so delničarji upravičeni. Slednji naj bi bili tako upravičeni tudi do povečanja vrednosti družbe oz. vrednosti cene delnic. Po tej teoriji naj bi bil cilj upravljanja podjetij, če ne bi bil drugačen zapisan v statutu, maksimiziranje vrednosti podjetja za njegovo izplačilo delničarjem. Ta teori-

Pomanjkljivost naše ureditve je tudi ovira za tuj kapital, saj vlagatelji ne vedo, ali bodo vodstvo lahko pripravili do samodejnega prevzemanja odgovornosti za doseganje ciljev.

ja je v nasprotju s Slovenijo zastopana v sodni praksi sodišč ZDA, čeprav v preteklosti močnejše kot danes.

Prvi je odgovornost posloводства ter družbenikov vzpostavil primer Ford proti Dodge s pravilom, da je posloводство odgovorno zgolj družbenikom, ne skupnosti. Čeprav je sodna praksa od tega pravila deloma že odstopila, načeloma velja, da je posloводство dolžno ravnati dobrodelno zgolj, če to določa statut. V nasprotnem primeru tega niti ne sme početi, saj tako oškoduje družbenike.

Dober primer jasno zapisanega cilja delniške družbe ima v statutu Mercator. Glasi se takole: »Poslovni sistem Mercator, d. d., je gospodarska družba, organizirana kot delniška družba, ki opravlja pridobitno dejavnost in nastopa na trgu s ciljem ustvarjanja dobička.« To je enoznačen, individualen, jasno opredeljen cilj, h kateremu zavezuje posloводство.

Jasno opredeljen cilj za jasno odgovornost posloводства

Koristno je, da podjetja kljub vsem pomanjkljivostim slovenske ureditve v

družbeni pogodbi ali statutu jasno definirajo svoj cilj, ki pa naj ne bo pluralističen: več ciljev kot navedemo, težje bo posloводство disciplinsko in odškodninsko odgovorno za svoja dejanja, saj njihovo dolžno ravnanje ne bo jasno razvidno. Ciljev družbe je namreč tudi znotraj predpisanega 'pridobitnega namena' iz ZGD-1 lahko več in se med seboj zelo razlikujejo. Nekatera podjetja morda želijo zasledovati cilj večjega deleža na trgu, druga večjega dobička, nekatera se želijo širiti na specifične trge, vlagati v dolgoročne inovacije, tretja pa na primer dati 10 % letnega dobička v dobrodelne namene.

Četudi ZGD-1 cilja družbe ne ureja, je tovrstna določba v statutu – še posebej, če se zapiše tudi v pogodbo o zaposli-

tvi z osebo iz posloводства ali nadzora – zavezujoča in omogoča večji nadzor lastnika.

Vprašanje pa je, na čigavo stran se bo postavila sodna praksa. Pri nas se namreč pravilnost odločitev posloводства presoja procesno, preko obveznosti skrbnega prizadevanja, ki pravi, da je pri presoji pravno skladnega ravnanja uprave potrebno preverjati zgolj samo skrbnost v postopku sprejemanja odločitev, ne pa pravilnosti sprejete odločitve same. Čeprav je to izhodišče dobro, bi bilo potrebno najprej presojati, ali je šlo pri zasledovanju odločitvi sploh za cilj družbe. Z večjo iniciativo na strani gospodarskih subjektov bi najverjetneje tudi slovenska sodišča spoštovala podrobneje opredeljen cilj družbe, pa naj bo ta vzdržna rast, maksimizacija dobička ali pa zaposlovanje invalidov. Ne nazadnje gre za spoštovanje avtonomije gospodarske družbe. ■

Veronika Cukrov zaključuje študij prava na Pravni fakulteti v Ljubljani ter je glavna urednica časnika Pamfil.